

SOC119: ÚVOD DO SOCIOLOGIE PRO NESOCIOLOGY

1. Úvod – co je to sociologie.

19. 2. 2007

Jaro 2006/2007

Vznik sociologie

- Sociologie jako disciplína vznikla v konkrétním čase a na konkrétním místě, což se následně odrazilo v její povaze a jejím založení.
- Sociologické myšlení bude mít nejlepší naději se rozvíjet v těch historických podmínkách, které se vyznačují prudkými otřesy sebepojetí nějaké kultury, zvláště sebepojetí oficiálního, autoritativního a všeobecně přijímaného.
- Pojem „společnost“ ve svém moderním sociologickém smyslu mohl vzniknout, teprve až se zhroutily normativní struktury křesťanství a později i *ancien régime*.

Sociologie a moderní doba

- Sociologie je v souladu s moderní dobou právě proto, že představuje vědomí světa, v němž byly hodnoty radikálně **relativizovány**.
- Tradiční společnosti připisují svým členům určitou a neměnnou identitu; v moderních společnostech je identita nejistá a proměnlivá.
- Žít v moderní společnosti znamená žít uvnitř kaleidoskopu neustále se měnících rolí.
- Bezpříkladná míra geografické a sociální mobility v moderní společnosti s sebou přináší vystavenost člověka bezprecedentní variabilitě způsobů nazírání světa → **relativizace**.
- Vědomí relativity, které bylo pravděpodobně ve všech historických dobách vlastní malé skupince intelektuálů, dnes vystupuje jako zřetelný kulturní fakt daleko zasahující i do nižších pater sociálního systému.

Kdo je to sociolog?

- Sociolog je někdo, kdo se soustavně snaží *porozumět společnosti*.
- Vše, co sociolog říká a zjišťuje o sociálních jevech, které studuje, je vsazeno do jistého, poměrně přísně definovaného referenčního rámce.
- Sociologická „hra“ má svá pravidla → *vědeckost*.
- Sociolog se musí zabývat přesným významem *pojmu*, které užívá.
- Sociologův zájem je primárně *teoretický*; jde mu o porozumění pro ně samotné.

Je sociologie vědou?

- **Věda** = užití systematických metod empirického zkoumání, teoretické analýzy dat a logického vyhodnocování argumentů za účelem vytvoření souhrnu znalostí v určité oblasti (Giddens)
- **Je sociologie vědou?:**
 1. Může sociologie užívat týchž metod jako přírodní vědy?
 2. Má sociologie šanci dospět k témuž přesnému poznání jako přírodní vědy?
- **Pozitivismus** – sociální vědy kopírují vědy přírodní.
- Specifikem společenských věd je fakt, že svět společnosti je obdařen **smyslem**, který mu dávají ti, kdo se na něm podílejí.

Sociologie jako interpretace

- Představa sociologa jako shromažďovatele statistických dat je ve veřejném mínění posilována činností mnoha agentur, které by se daly nazvat *parasociologickými* (zejména těch, které se zabývají výzkumem veřejného mínění a průzkumem trhu).
- Statistická data sama o sobě sociologii nedělají; stávají se sociologickými teprve tehdy, když jsou sociologicky **interpretována**, tj. zasazena do určitého teoretického referenčního rámce, který má sociologickou povahu.
- Tato interpretace musí být obsažnější než samotná data.
- Sociologie je **vědou** v tom smyslu, že sociolog musí ke svým tvrzením dospět při dodržování určitých pravidel důkazu, která umožní jiným přezkoumávat, opakovat nebo dále rozvíjet to, co zjistí.

Jazyk sociologie

- Každá vědecká disciplína musí rozvíjet určitou terminologii.
- Pro sociální vědy je terminologie o to důležitější, neboť jejich předmět je **důvěrně známý** a slova k jeho označení již **existují**.
- Má-li sociolog ve své práci postupovat s nějakým stupněm vědecké přísnosti, musí mít přesnou, nedvojznačnou definici daného pojmu → někteří sociologové proto volí zcela nová slova, aby se vyhnuli sémantické pasti hovorového jazyka.

Sociologie a praxe

- Sociologie není praxí, ale ***snahou porozumět***.
- V sociologickém úsilí o porozumění společnosti není nic, co by nutně vedlo ke konkrétnímu druhu praxe.
- „Hodnotově nezatížená“ sociologie → hodnota vědecké poctivosti
- Angažovaná sociologie? Sociální inženýrství?

Problémy objektivitivy a hodnotové neutrality

- **Objektivita** jako cíl či ideál → snaha o nezájatost, otevřenost a absenci subjektivního zkreslení
- Objektivita v sociologii je do značné míry založena na *vzájemné kritice a diskusi* mezi členy akademické obce.
- M. Weber – sociologie nemůže odpovědět na otázku *co máme dělat*; resp. může dát pouze odpověď na otázku *co máme dělat, pokud chceme dosáhnout cíle X*.

Sociologie zkoumá společnost

- Společnost = rozsáhlý komplex lidských vztahů, systém **sociálních interakcí**.
- Sociální situace jsou situace, v nichž lidé orientují své jednání na druhé lidi.
- Předivo významů, očekávání a chování, které je výsledkem takovéto vzájemné zaměřenosti, je materiálem sociologické analýzy.
- Sociolog nachází svůj předmět ve všech lidských činnostech, avšak tento předmět netvoří všechny aspekty těchto činností.
- Sociální interakce není nějakým specializovaným sektorem, v němž mají lidé spolu navzájem něco do činění, ale spíše určitým **aspektem** veškerého jejich konání.
- Sociolog nezkoumá jevy, který by si nikdo jiný neuvědomoval, nýbrž se dívá na tytéž jevy **jiným způsobem**.

Sociologická imaginace (C. W. Mills)

- Naučit se sociologicky myslet znamená rozvíjet vlastní imaginaci.
- **Sociologická imaginace** umožňuje těm, kdo ji mají, pochopit širší historickou scénu v jejím významu pro vnitřní život a pro vnější dráhu různých jednotlivců.
- Prvním plodem této imaginace je myšlenka, že jednotlivec může pochopit své vlastní zkušenosti a ovlivňovat svůj osud pouze tehdy, zjistí-li své místo v daném historickém období.
- Sociologická imaginace pomáhá pochopit historii a biografii a jejich vzájemný vztah ve společnosti; je to schopnost přecházet od nejneosobnějších a nejvzdálenějších změn k nejintimnějším rysům člověka a chápat souvislost mezi nimi.

Osobní potíže vs. veřejné problémy

- Nejplodnějším nástrojem, s nímž pracuje sociologická imaginace, je rozlišování mezi *osobními obtížemi* danými prostředím a *veřejnými problémy sociální struktury*.
- **Osobní obtíže** jednotlivce se objevují v souvislosti s jeho povahou a jeho bezprostředními vztahy k ostatním lidem.
- **Veřejné problémy** vyplývají z okolností, jež přesahují omezené prostředí jednotlivce a hranice jeho vnitřního života.
- V povaze veřejného problému je to – na rozdíl od osobní obtíže –, že jej nelze definovat v pojmech bezprostředního a každodenního prostředí obyčejného člověka.

3 základní okruhy sociologických otázek

- 1) Jaká je struktura dané konkrétní společnosti jako celku? Jaké jsou její základní složky a jaký je jejich vzájemný vztah? Jak se liší od jiných forem společenského zřízení? Jaký význam pro její trvání a změnu mají její jednotlivé dílčí rysy?
- 2) Jaké místo zaujímá tato společnost v dějinách lidstva? Jaký mechanismus v ní vyvolává změny? Jaké je její místo a význam ve vývoji lidstva jako celku? Jak ovlivňuje určitý dílčí rys, který zkoumáme, dané historické období, a jak je jím sám ovlivňován? Jakým charakteristickým způsobem přispívá k utváření dějin?
- 3) Jaký druh mužů a žen převládá v této společnosti a v tomto období? Jaký druh mužů a žen převládne v budoucnosti? Jakým způsobem jsou vybírání a formování, osvobozování a potlačování, kultivování a otupování? Jaké typy „lidské přirozenosti“ se projevují v chování a charakterech, které pozorujeme v této společnosti v daném období? Jaký význam pro „lidskou přirozenost“ má každý rys zkoumané společnosti?

Sociologie vs. zdravý rozum

- Sociologie je se zdravým rozumem úzce spojena, avšak liší se od něj ve *čtyřech základních ohledech*:
 - 1) Sociologie se snaží podřídit přísným *pravidlům* zodpovědného diskurzu.
 - 2) Pole, z něhož čerpá materiál sociologické myšlení, je daleko *širší* (nejen námi žitý svět).
 - 3) Sociologie nepřijímá motivovaného jedince jakožto klíč k chápání lidského světa, a proto své zkoumání nezačíná u individuálních aktérů jednotlivých jednání, ale u *konfigurací* (sítí závislostí).
 - 4) Sociologie narušuje *samozřejmý* charakter sociální reality.
- Sociologie zůstává v neustálém úzkém styku se zdravým rozumem, avšak snaží se překonat jeho omezení a otevírat možnosti, které mohou být až příliš snadno uzavřeny.

Sociologické paradigma

- **Sociologické paradigma** = určitý *specifický pohled* na společnost nebo její podstatnou část, který zahrnuje *výklad, teorii* společnosti nebo její části, který je obvykle proveden ve *specifickém jazyce* a s použitím *svébytné terminologie*, opírá se o *specifickou metodologii*, vyplývá z ní nebo ji iniciuje, řeší relativně *ustálený typ problémů* relativně *ustálenými postupy* a opírá se o poměrně *stabilní okruh autorit*, jejichž vědní aktivita slouží jako model provozování vědy.
- Sociologické paradigma → optika, teorie, jazyk, metoda, problematika a autorita.
- Sociologie jako multiparadigmatická disciplína

Základní sociologická paradigmatata (Keller)

Stěžejní otázka: ***Jak je vůbec možná společnost?***

Konsenzuální paradigma

- v základu sociálního řádu stojí konsenzus

Konfliktualistické paradigma

- v základu sociálního řádu leží konflikt a nerovnost

Interpretativní paradigma

- sociální řád je vytvářen skrze neustále interakce jedinců

K čemu nám může sociologie být?

- 1) **Poznání kulturních rozdílů**
- 2) **Hodnocení úspěšnosti praktických přístupů**
- 3) **Sebepoznání a sebereflexe společnosti**

(Giddens – Sociologie)

Co je to sociologie - shrnutí

- **Sociologie** = určitý soubor poznání a určité praktiky, které toto nahromaděné poznání využívají
- Sociologie se od jiných (společenskovědních) oborů liší nikoliv předmětem zkoumání nebo metodou, nýbrž **povahou otázek**, které motivují její zkoumání, tj. otázek, které určují její **úhel pohledu** (kognitivní hledisko), z něhož sociologové nazírají, zkoumají, popisují a vysvětlují lidské jednání.
- Jednotliví aktéři se dostávají do zorného pole sociologie v postavení členů či partnerů v síti vzájemné závislosti.
- Ústřední otázka sociologie: *jak souvisí typy sociálních vztahů a společností, v nichž žijeme, s tím, jak chápeme jeden druhého, sebe sama a naše poznání, jednání a jeho důsledky.*